

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 13 Sayı: 69 Mart 2020 & Volume: 13 Issue: 69 March 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.4036>

NEOLİBERAL POLİTİKALAR PERSPEKTİFİNDE KALKINMA

DEVELOPMENT IN NEOLIBERAL POLICIES PERSPECTIVE

Mehmet Emin KONAT*
Zafer YILDIZ**

Öz

1970'li yıllardan itibaren hız kazanan neoliberal politikalar önce uluslararası mal ve hizmet ticareti önündeki engelleri kaldırmış sonrasında ise uluslararası sermaye hareketleri önündeki engelleri kaldırarak misyonunu tamamlamıştır. Sanayi Devrimi öncesi korumacı politikalarla kalkınan İngiltere Sanayi Devrimi sonrası artan üretimine pazar ihtiyacının doğması nedeniyle liberal politikaları desteklemeye başlamıştır. Büyüyen ekonomilerde kar ve faizlerin düşük olması gelişmekte olan ülkelere doğru sermaye hareketlerini başlatmış ve bu sayede gelişmiş ülkeler daha yüksek getiri elde etmeye başlamışlardır. Bu sürecin hızlanması finansal krizleri de beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada neoliberal politikalar ile kalkınma arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda neoliberal politikaların tanımı, amaçları, küresel piyasalardaki yansımaları, bunun yanında kalkınmanın tanımı, uluslar için gerekliliği ile neoliberal politikalar ışığında kalkınmanın mümkün olup olmadığı, genel anlamıyla minimum devlet varlığıyla ve serbest piyasalar eliyle ticaretin yapılmasını amaç edinen laisses-faire ilkesi temelinde görüşleri olan neoliberal politikaları ve bu politikaların kalkınma özelindeki yansımaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Neoliberalizm, Ekonomik Kalkınma, Kalkınma.

Abstract

Neoliberal policies, which gained momentum since the 1970s, first removed the barriers to international trade in goods and services, and then completed the mission by removing the barriers to international capital movements. England, which developed with protective policies before the Industrial Revolution, started to support liberal policies due to the need for market for its increasing production after the Industrial Revolution. The low profit and interest rates in the growing economies started capital movements towards the developing countries and thus the developed countries started to get their gains. The acceleration of this process brought about financial crises. In this study, the relationship between neoliberal policies and development is examined. In this context, the definition of neoliberal policies, objectives, reflections in the global markets, as well as the definition of development, the necessity for nations in the light of neoliberal policies is possible with the presence of minimum state presence and free markets in the sense of the aim of making the basis of laisses-faire policies and their reflections on development.

Keywords: Neoliberalism, Economic Development, Development.

* KMU, SBE, İktisat Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

** Doç. Dr., KMU, İİBF, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi, zyildiz@kmu.edu.tr

1. GİRİŞ

Neoliberalizm, temelde devlet müdahalesinden azami ölçüde arındırılmış piyasaların işlemlerini, yine devletlerin desteklemelerinin sınırlandırılmasını, devlet elinde bulunan işletmelerin özelleştirilmesi suretiyle serbest piyasaya kazandırılması gibi birçok temel politikası ve prensibi olan iktisadi akım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka anlatımla devlet müdahalesinin en aza indirilerek, kişilerin ve toplumun sorunlarının bu şekilde çözülmesini savunan, temelinde özelleştirme, serbest ticaret ile finansal tedbirler alan bir iktisadi ekoldür. Bu kapsamda, hedeflere ulaşmak adına geliştirilen ve ortaya konan politikalara ise neoliberal politikalar adı verilmektedir.

Küresel finansal sisteme hakim olan kapitalist sistem, adil bir sistem değildir. Bu adaletsizliğin neden olduğu problemlerden bir tanesi de istikrarsızlıktır. İstikrarsızlığın beraberinde krizleri getirdiği, bundan sonra da yaşanacak krizlere engel olamayacağı yaşanan tecrübeler ile teyit edilmiştir. Bu bağlamda ekonomilerin belirlenen hedeflerine ulaşmak adına geliştirdikleri ve ortaya konulan politikalara, sayılan bazı özellikleri nedeniyle neoliberalizmin bir nevi kapitalizmin türevi olduğu, bu haliyle gelişmekte olan ülkeleri kapitalizme kazandırma anlamında izlenebilecek bir yol olduğunu söylemek pek de yanlış sayılmayacaktır. Nitekim dünya ticaretinin büyük bir kısmını ellerinde bulunduran gelişmiş ülkelerde meydana gelen finansal sıkışıklıkların, kısa bir zaman içerisinde ilişki halinde buldukları ülkelere de transfer edildiği görülebilmektedir. Bu anlamda gerek özelleştirme sistemlerinin yaygınlaşması, gerek serbest ticaretin yaygınlaştırılması vs. ile 1980 yılından sonra popüler hale gelen neoliberal politikalar genellikle gelişmiş ülkelerde karşımıza çıkmıştır.

Devlet müdahalesinin en az seviyede tutulmasını amaçlayan bu akım, 2008 küresel finansal krizin başta gelişmiş olan ülkeler olmak üzere tüm dünyayı etkisi altına alması ile temel ilkeleri itibariyle çok da iyimser görünmemektedir.

2. LİTERATÜR

Senses (2004), dünya genelinde 1970 li yıllara gelindiğinde verimliliğin azalması, petrol fiyatlarının düşmesi ile birlikte kapitalist ülkelerde sermayenin birikim ve sürdürülebilirlik süreci açısından yeni arayışlara gidildiği görülmüştür. Bu tarihlerde, ABD devlet başkanı olan Reagan ile Birleşik Krallık başbakanı Thatcher hükümetlerinin başını çektiği bir furya ortaya çıkmış ve neoliberalizm gerek gelişmiş ülkeler gerek diğer az gelişmiş ülkeler olsun tamamı için bir kurtarıcı politikalar bütünü olarak karşımıza çıktığını ifade etmektedir.

Boratav (2019)'a göre, 1970'lerin sonlarına doğru Amerika ve Birleşik Krallıkta iktidara gelen Reagan ve Thatcher hükümetleri tarafından kullanılmaya başlanan liberal politikalar kapitalist dünya sisteminin merkezine konulmaya çalışılmıştır. Amaç liberal uygulamaları, farklı politikalarla devletin etkin yönetimini de barındıracak şekilde neoliberalizm olarak ifade etmişlerdir. 1980 lere gelindiğinde ise bu akımın Türkiye'deki yansımaları Turgut Özal dönemine dayanmaktadır. Hatta bu dönemde yapılan politikaların Özalizm olarak da ifade edildiği bilinmektedir.

Kazgan (2000)'a göre Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından ortaya çıkan devletlerde de neoliberal akım etkisini göstermiş, sermaye sahiplerinin telkinleri ile yeni kurulan ülkelerin bu anlamda politika üretmesi ve pozisyon almaları sağlanmıştır. Nitekim piyasa serbestisi ve demokratik gelişme neoliberal görüşün temelini aldığı ana kalemlerdir. Yeni kurulan bu Yugoslavya ve Avrupa'nın doğusundaki bazı ülkeler serbest piyasa ekonomisini ön planda tutup, özgürlükçü bir demokrasi anlayışına geçmişlerdir. Bilhassa sanayi devrimi ile birlikte üretilen mamuller için yeni pazar arayışlarına girilmesi, ucuz, bol miktarda hammaddeye de ulaşılması anlamında karşılaşılan engellerin aşılması için neoliberal politikalar çare görünmüştür.

İnanç ve Demiray (2009) eserinde, Pierre Bourdieu bu sistemi, üretilen mamullerin pazarına ulaşmak amacıyla karşılaşılan tüm engelleri bertaraf etmeye yönelik bir sistem olarak ifade etmiştir. Bu bakımdan neoliberal akımı, kapitalizmin iktisadi bir söylemi olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Köken itibariyle Adam Smith ve David Ricardo gibi klasiklerin serbest piyasa ilkesine dayanan neoliberal akım, özgünlükçü ve serbestçi tanımıyla bilinen liberal akımın günümüzdeki yansımasıdır.

Petrol krizi ile 1970 lerden sonra dünya ticaretinde faiz oranlarında artış ve ekonomik daralma görülmüştür. 1980'li yıllara gelindiğinde devletin tüm sorunlara çözüm bulabileceği anlayışı sarsılıyordu. Ticarete borç verme oranlarının da ciddi düşüşe neden olması ile birlikte uluslar arası çevreler, yeni arayışlar yeni çözümler üretmek zorunda kaldılar. Bu noktada klasik temelde, özel mülkiyete dayalı

minimum otorite teorileri ve devlet faaliyetlerine dayanan yeni bir akım ortaya çıkmış idi (Zafir, 2009). Parlayan bu görüş neoliberal görüş olarak karşımıza çıkmıştır.

Özdemir (2004)'e göre, sanayi devrimi ile birlikte makineleşmenin da etkisiyle ürün çeşitliliğinin artması, bilek gücü yerine makinelerin geçmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır ve bu durum toplu üretim yapan fabrikasyon sistemine dayalı liberal sistem olarak ifade edilmiştir.

Büyük Buhran olarak tarihe mal olan küresel finans krizi sonrası devletin ekonomiye müdahalesinin gerekli olduğu anlayışı hakim olsa da, serbest ticareti, devlet müdahalesinin en aza indirilmesini savunan politikası ile neoliberal akım 1970 li yıllara kadar iddiaları ile gündemde kalabilmiştir. 1980'lere geldiğinde neoliberal politikaların hükümet programları üzerindeki etkisi hissedilir seviyeye gelmiştir. Nitekim bu yıllarda artık sermaye birikiminin ve devletin sisteme müdahalesinin minimize edilmesi husus küresel boyutlara ulaşan bir akım haline gelmiştir (Öngen, 2003).

Acı (2005)'ya göre üretim ve dağıtım aşamalarında ortaya çıkan piyasa güçlerinin hakimiyeti sağlanarak, serbest piyasa ekonomisi içerisinde otorite müdahalesinden ari bir şekilde kurum ve kuruluşlarının tamamında bu kurallar yerleşmelidir. Bu kapsamda devlet tarafından özel yatırımlar ve girişim faaliyetleri desteklenmeli, ulusal ve uluslar arası piyasalarda girdi, çıktı ve mamuller anlamında tam bir serbestinin hakim olması ve yatırım ve üretim kolaylığı sağlanmalıdır. Bu açıdan gerek sosyal, gerek ekonomik işbirliği tesis etmek adına oluşturulan Avrupa Birliği (AB), Amerikan Serbest Tic. Ant. (NAFTA) gibi iktisadi, sosyal ve siyasal anlamda birlikte hareket etme güdüsüyle bir araya gelerek oluşturulan oluşumlar göz önüne getirildiğinde bu tür organizasyonlar ile hem serbest ekonomi açısından sürdürülebilir bir kalkınma tesis edilmekte hem de bireysel bazda yaşam standartlarının iyileşmesi anlamında gelişmelere açık sistemler oluşturulabilmektedir. Neoliberal iktisada bakıldığında klasik iktisadın izleri görülmekte ve grup, topluluk değil de bireyin ön planda olduğu görülmektedir.

Zafir (2009)'a göre müdahaleci-korumacı devlet anlayışının egemen olduğu 1970lere kadar gelen süreçte egemen olan iktisat politikaları incelendiğinde neoliberalerler şunu söylemişlerdir ki: Amaç doğru politikaların tespiti yerine iyi fiyatların belirlenmesi olmalıdır. Mantalite bu yörüngeye yerleşmiştir. Egemen devlet anlayışının hakim olduğu ve bu anlamda tüm faaliyetlerin kamu eliyle yapılıyor olmasının engellenmesi amaçlanmıştır. Halkın refahı adına daha evvelki dönemlerde özel kesimin temin edemediği, üretmediği ürünler devlet eliyle üretilmiştir. Sonraları ise özel sektör gerek nihai ürün gerek girdi olsun bu malları üretebilir duruma vardığında kamunun bu sektörden çekilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Neoliberal sistemin geçmişine bakınca yine Torbat(2008'den aktaran Deveci. 2016:13), M. Friedman'a göre petrol krizinin patlak vermesinin ardından da ortaya çıkan düşünceler sentezinde serbest piyasalarda ekonominin kusursuz bir şekilde işleyeceğini iddia etmiştir. Bu düşüncede vergilerin azaltılmasının yanında kamu harcamalarının kısılması, özelleştirmelerin yapılması gibi gelişmelerle sistemin sağlanabileceği ifade edilmiştir.

Ekonomik hayatın toplumsal yansımalarından kalkınma konusuna geldiğinde ise bu konuda Yeldan (2002), kalkınma mefhumunda yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesi amacıyla, uluslar arası arenada daha iyi bir konuma gelmek adına kalkınma için şu basamakları şart koşmuştur.

- Büyümenin sürdürülebilir kılınması,
- Tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi,
- Teknolojik anlamda ilerleme kat etme,
- Hayatın her alanında kurumsallaşma,
- Kaliteli yaşamın tesisi için iyileştirmeler yapılması

Bu çalışma ile neoliberal politikaların tarihsel arka planı, varoluş prensiplerinin kalkınma özelinde değerlendirilmesi yapılarak genel bir derleme anlamında literatürde başka çalışmalara yardımcı bir kaynak olması amacı ile yazına kazandırılmaya çalışılmıştır. Son olarak genel değerlendirme ve sonuç kısmında neoliberal iktisat politikalarına değinilerek, ekonomik kalkınma için yararlı mı, yoksa sorunun kendisi mi sorularına cevap aranmıştır.

3. ARKA PLANI VE ANA HATLARIYLA NEOLİBERALİZM ve KALKINMA

Finansal faktörler özelinde devletin sisteme müdahalesinin büyük ölçüde önlenmesi, devletin aslı görevleri olan milli savunma, adalet ve bireylerin üstesinden gelemeyeceği büyük ölçekli yatırımlar (Kazgan, 2000), gibi konular dışında piyasalara tesir etmemesi, yine bu anlamda kamunun işlettiği işletmeleri özelleştirmek suretiyle özel işletmelere devrederek piyasalardan çekilmesi gerektiğini savunan, bireylerin ve toplumların sorunlarının çözümü noktasında devlet müdahalesinin ortadan kaldırılarak çözüm

arayışı içinde olan neoliberalizm, bir sosyoekonomik politika modeli olup uluslararası finans kuruluşlarının da desteği ile popüler hale gelmiştir.

3.1. Klasik İktisâdi Arka Plan

Bilinen anlamıyla klasik iktisat geçmişi 17.yy'a kadar gitmekte, 1800'lü yılların sonlarına kadar etkisini hissettirmiş bir iktisadi akımdır. Klasik iktisat genel olarak İngiltere ve çevre ülkeleri, Amerika ve Fransa'da merkantilizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim merkantilizm, dönemin ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerine paralel olarak ortaya çıkmış, klasik iktisat ise buna tepki olarak devrin kapitalizmin öncülüğünü yapmıştır (Sallan Gül, 2004). Tanımdan da anlaşılacağı üzere klasik iktisat ekonomi tarihi içerisinde çok da eski olmayan günün koşulları ile karşılığı olan bir akımdır.

Akımın öncüleri ve en tanınmışları Adam Smith, David Ricardo, Malthus, J.S. Mill ve J.B. Say'dir. Bu kişiler bıraktıkları eserler ile de uzun bir zamana tesiri olan iktisatçılardır.

Bu dönemde yeni gelişen kapitalist sınıf, işlerinin ve çalışma faaliyetlerinin önüne geçmesi muhtemel tüm engellerin aşılması için çaba göstermiştir. Bu öğretisi ile ortaya çıkan sınıf ne kendinden önce hakim olan merkantilist sistemin kurumlarına, ne toprak zenginlerine, nede kamu baskı ve tesirine razı gelmiştir (Kazgan, 2000). Amaçları ise salt ekonomik çıkarlarının korunması zımında her türlü serbestçi ortamın tesis edilmesidir.

Klasik liberal ekolde, kişisel çıkarlarını maksimize etmek isteyen ekonomik birey merkezde yer almaktadır. Bu bağlamda serbest piyasa ve ekonomik bağımsızlığı, kişinin çıkarını korumak için araç olarak görmüşlerdir. Bu anlayışa göre kişi çıkarları toplum çıkarlarından önde gelir ve çevrenin beklentilerinin ya da çıkarlarının kişinin çıkarlarını ve beklentilerini şekillendirmede önemsiz olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımda fertlerin herhangi bir tesir altında bırakılmaması halinde rasyonel davranarak doğru tercihi yapacağını varsaymaktadır. Bu açıdan bakıldığında kişinin tercihlerini yaparken özgür bırakılmasını istemektedirler. Bu süreçte kararları etkileyecek herhangi bir statükoyu, güç odağını ve otoriteyi kabul etmemektedirler ve ihtiyaç da olmadığını savunurlar (Sallan Gül, 2004). Öte yandan klasik ekolde devletin misyonu olarak kişilerin sosyal ve ekonomik hayatlarını idame ederlerken ve tercihlerini yaparlarken gerekli olan yasal düzenlemelerin ve imkanların tesis edilmesi olarak tanımlanmıştır.

Kazgan (2000), bu aydınlanmanın en önemlilerinden A. Smith'e göre bireyler kendi kararlarını verirken hür olmalıdırlar. Ona göre bireyler kendileriyle barışık, mübadele gibi düşünce ve yetilerle hür yaşama eğilimindedirler. Bu nedenle piyasalarda bir serbesti hakim olmalıdır. Devletin rolü ise;

- Yönetim ve Adalet
- Millî Savunma

Bireylerin yapmaya muktedir olamayacakları alt ve üstyapı yatırımları, olarak tanımlamıştır. Bu görevler ışında devletin sistemden olabildiğince uzak kalması ile "görünmez bir elin dengesi sağlayacağı, böylece kendi yararı için çalışan fertlerin dolaylı olarak toplum için de çalışmış olacağı görülecektir" anlayışı bu döneme hakim idi.

Bireylerin serbest ticaret pazarında hareket edebilmeleri açısından gelir durumları ve toplum içerisindeki gelir dağılımının önemli bir yer tuttuğunu söylemek gerekmektedir. Nitekim devletin sübvansiyonlarının sınırlandırılması, kamsal işletmelerin özelleştirilmesi gibi sair konularda bireylerin sisteme tutunabilmeleri için ekonomik anlamda da durumlarının iyi olması gerektiği açık bir gerçektir. Bu anlamda klasik liberal akım temsilcilerinin gelir-gelir dağılımı konularında görüşlerinin neler olduğuna bakmak, ekolü anlamak adına önemli olacaktır.

Tiryaki (2013) bu konuda, Klasik ekol gelir durumlarının, üretim faktörlerinin üretim araçlarından aldıkları verimin bir sonucu olarak ortaya çıktığını; toprak sahiplerinin ranttan, emek faktörlerinin emekler karşılığı alacakları ücretten ve sermaye sahiplerinin ise yaptıkları iş neticesinde elde edecekleri kârdan gelir elde edeceklerini, A.Smith ve J. S. Mill'in gelir dağılımı konularında çalışmalar yaptıkları ancak David Ricardo'nun görüşlerinin hakim olduğunu söylemektedirler.

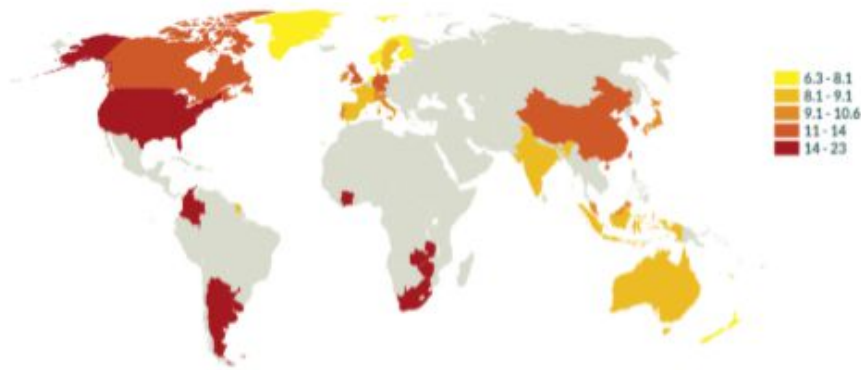
David R.'ya göre sistemdeki gelir, toprağı ve sermayeyi elinde bulunduranlar, ile emekçiler arasında paylaşılır. Aralarındaki ilişkiden hareketle bu üretim faktörlerinin üçünün de birbirleri ile pastadan aldıkları kısım için rekabet ve çatışma içinde oldukları söylenebilmektedir. Bilhassa emekçiler ile sermaye sahipleri arasındaki çatışma daha büyüktür. Nitekim bu iki üretim faktörlerinin sistem içerisindeki gelir dağılımları ters orantılıdır. Ricardoya göre devlet bu piyasaya müdahale etmemeli, emek piyasasında doğal fiyat ile piyasa fiyatının (emek açısından) zaman içerisinde dengeye gelecektir. Bu görünmez elin yardımıyla olacaktır.

Bu nedenle Ricardo, devletin sübvansiyonlarla yoksul kesime destek vermesinin doğru olmayacağını, bahsi geçen doğal fiyat ile piyasa fiyatının dalgalanma meydana getirmesi ile ücretin piyasası ortaya çıkacaktır (Tiryaki, 2013, 18). Bu nedenle devletin yasal yollarla da olsa yoksulları desteklemesinin doğru olmadığını savunmuştur.

Gelirin kaynağı dikkate alınmaksızın bireyler, hane halkı ve sosyal gruplar arasındaki paylaşma incelendiğinde sistemde bireyler arasındaki gelir dağılımı tespit edilebilmektedir. Ulusal gelir dağılımının tespiti amacıyla yapılan çalışmalarda, gelir dağılımı hesaplanırken toplumda en az gelire sahip zümre ile en fazla gelire sahip kesimin tüm gelir içerisinde aldıkları payların tespiti önemli parametrelerdir ve birçok ekonomik çalışmada kullanılan bir yöntemdir (Sevin, 2016: 7). Bu nedenle aşağıda yer alan şekil incelendiğinde ekonomik anlamda ve gelirler bağlamında birçok konuya açıklık getirecektir.

Şekil 1.1: Toplam gelir içerisinde, en fazla gelire sahip %1 lik kesimin dünyadaki dağılımı (WID, 2017)

3.2. Neoliberal Akım, Gelişimi Ve Kapsamı

Neoliberalizm, değişen zamanla değişen koşullara göre özgürlükçü liberal görüşün finansal sistemler üzerindeki modern yansıması olarak karşımıza çıkmıştır. Sanayi devrimi ile dünya çapında patlak veren kapitalist üretim anlayışının, güç odağı devletler ve kurumlar eliyle dünya ekonomik sistemlerine ve sosyal hayatlara baskın gelmesinin yansımasının literatürdeki karşılığı liberalizm olmuştur. Güç odaklarının sistemlere entegre ettiği bu algı, toplumlara, ülkelerin yönetim şekillerine ve geliştirilen politikalara bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler fikrinin yerleşmesini amaçlamıştır (Kazgan, 2000, 54). Buradan da anlaşılacağı üzere burjuvazinin ve güç kesimlerinin kendi çıkar ve menfaatlerinin temin ve tesis edilmesi adına birçok uygulamayı ve kurumu sisteme dahil etmekten geri durmadığı görülmektedir.

20. yüzyılın sonlarına doğru 1971 yılında Amerika'nın Bretton Woods sisteminden ayrılmasından sonra bu sistemin sona erdiği görülmüştür. Nitekim devam eden süreçte petrol krizinin patlak vermesi ile stagflasyon krizi ortaya çıkmıştır. Bilindiği üzere stagflasyon, enflasyonun durgunluk ile birlikte ortaya çıkması sonucu oluşur. Hal böyle olunca dünya genelinde ve batı dünyası özelinde devletin hakimiyetinin egemen olduğu Keynesyen iktisadi görüşün başarısız olduğu anlaşılmış, Keynesyen görüş büyük bir prestij kaybına uğramıştır (Deveci, 2016, 7). Bu nedenle farklı arayışlara girilmiş, birçok ülke birbirini izlemiştir.

2000 li yıllara yaklaşırken Sovyet Rusya'nın dağılmasının ardından birçok yeni ülke kurulmuştur. Yeni kurulan bu ülkeler dünya ülkelerine adapte olmak adına son dönem gelişmelerini yakından izlemişlerdir. Devam eden süreçte ekonomik anlamda serbest piyasa ekonomisine ve politik sistem anlamında özgürlükçü liberal demokrasi benimsenmiştir. Yine yakın coğrafyalardaki birçok ülke ile despot yönetim sistemlerinin bulunduğu ülkelerde de yavaş yavaş ekonomik serbestleşme ve liberal politik ortamların gelişmeye başladığı gözlenmiştir (Deveci, 2016). Anlaşıldığı üzere küresel sistemin parçası olan her ülkenin birbirinden etkilendiği realitesinin de etkisiyle bu etki ortamının oluştuğu söylenebilmektedir.

Petrol krizi ile başlayan ekonomik buhran karşılığında çözüm arayan ülkelerde IMF ve dünya bankasının teşvik ve telkinleri ile sanayileşme hamlelerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu hamle ile birlikte neoliberal politikaların az gelişmiş bu ülkelerde son derece etki kazandığı görülmüştür (Öztürk ve Olivier, 2004). Burada amaç piyasaların serbestleşmesini sağlamak, paranın dolaşımını kolaylaştırmak, tüm yeni gelişmelerin serbest politikaların sonucunda ortaya çıkmasını temin etmektir. Küresel güçlerin, sermaye sahiplerinin amacı ise tam olarak buydu. Serbestleşmenin sağlanması ile devletin piyasalardan çekilmesi, özelleştirmeler, dış ticaretin ve finansal piyasaların serbestleşmesi temel amaçlar olarak karşımıza çıkmıştır.

Tam rekabet piyasalarında neoklasik iktisadın genel prensipleri temelinde ortaya çıkan Neoliberalizm üretim faktörlerinin tam kapasiteyle çalışması halinde istenilen getirinin elde edileceğini söylemektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde teknolojinin de etkisiyle ekonomide meydana gelen değişiklikler, piyasadaki arz talep farklılıkları, gelir dağılımındaki değişiklikler vs. doğal sonuç olarak karşımıza çıkacaktır. Dolayısıyla Neoliberalistler toplum içerisinde gelir dağılımında meydana gelen değişiklikleri bir sorun olarak görmemiş, kapasitelerine göre kişilerin ücret almalarının doğal olduğunu, bunun eşitsizlik meydana getirmeyeceğini, bu nedenle eşitsizliğin belirli şartlarda anlaşılabilir olduğunu söylemişlerdir (İncekara ve Mutlugün, 2016)

Boratav (2019)'e göre, 1970'lerin sonlarına doğru Amerika ve Birleşik Krallıkta iktidara gelen Reagan ve Thatcher hükümetleri tarafından kullanılmaya başlanılan liberal politikalar kapitalist dünya sisteminin merkezine konulmaya çalışılmıştır. Amaç liberal uygulamaları, farklı politikalarla devletin etkin yönetimini de barındıracak şekilde neoliberalizm olarak ifade etmişlerdir. 1980'lere gelindiğinde ise bu akımın Türkiye'deki yansımaları Turgut Özal dönemine dayanmaktadır. Hatta bu dönemde yapılan politikaların Özalizm olarak da ifade edildiği bilinmektedir.

Neoliberal hareketin başını çeken ABD ve İngiltere'de kapitalizmin şekil değiştirerek devletin denetleyici rol üstlendiği kapitalizmden farklı bir kalıba girip serbest piyasa kapitalizme döndüğünü anlatan Kotz (2009'dan aktaran Devenci 2016, 13)'a göre bu akımın Amerika'da neden olduğu değişiklikleri şu şekilde sıralamıştır:

Buna göre;

- Çeşitli düzenlemelerden vazgeçerek gerek iş gerek ekonomi alanlarında serbest piyasa ve sermaye geçişkenliğini sağlamak adına tedbirler alınmış,
- Kamusal alanlarda harcamalar azaltılmıştır,
- Devlet elinde bulunan birçok işletme ve hizmetler özelleştirilmiştir,
- İşsizliği kontrol altında tutan ve azaltılmasını amaçlayan politikalardan vazgeçilmiştir,
- Gelir vergilerinin oranları düşürülmüştür,
- Kamu ve iş çevrelerinde örgütlenmeler teşvik edilmiştir,
- İşsizliğin uzun dönemli önlenmesine ilişkin politikalardan uzaklaşmıştır,
- Kapitalist büyük şirketlerin yerini savaş sonrası kontrolsüz - aşırı rekabetin alması,
- Dönemin şirketlerinde yöneticilerin iç dinamiklerden seçilmesi yerine piyasadaki bu konuda kendini geliştirmiş kişilerin tercih edilmesi,
- Şirketlerde piyasa koşullarının, şirket politikalarına etki etmesi gibi durumlar ortaya çıkmıştır.

Uluslar arası ilişkiler devletlerin menfaatlerini ön planda tuttıkları bir alandır. Bu perspektiften bakıldığında neoliberal politikalar açısından değerlendirildiğinde de ülkelerin çıkarlarını ön planda tutarak hareket ettikleri bilinmektedir. Şenses (2004)'e göre Kapitalizmle birlikte 19. yüzyılda toplumsal alanda yoksulluk sorununun da baş göstermiş, bunun da beraberinde bazı temel sorunları getirdiğini ifade etmiştir. Ona göre yoksulluğun ortaya çıkardığı iki önemli sorun vardır. Bunlardan birincisi yoksulluğun hem ilgili kimseler için hem de yoksul olmayan kesimler için öz çıkarların korunması açısından mücadele edilmesi gereken bir sorun olarak ortada olması, diğeri ise yoksul kesimlerin veya onların sorunları ile yakından ilgilenenlerin çok nitelikli bir şekilde örgütlenme potansiyellerinin bulunduğu gerçeğidir.

Uluslar arası piyasalarda devletlerin azami ölçüde çıkarlarını korumak istedikleri bilinen bir meseledir. Küresel güçler ve özellikle uluslar arası finans kuruluşları dünya genelinde artan bu yoksulluğu, temel savunucuları oldukları neoliberalizmin ve serbestleşmenin önünde engel olarak görmüşlerdir. Özellikle WB'ın 80'li yıllarda yoksulluk konusunu ele alarak neoliberal politikalar geliştirerek yapısal reformlar yapmıştır. Sonralsındaki amacı neoliberal politikaların yoksulluk ve gelir dağılımı meselelerinden ve yakından ilişki kuran siyasi iradede olabildiğince uzak durulmasını sağlamak olmuştur. Sovyet Rusya'nın yıkılmasının ardından ortaya çıkan devletlerine şok politikalar tavsiye etmesinin ardından devam eden süreçte ortaya çıkan yoksullukla mücadele için ise BW ülkelerini göstermesi de içinde buldukları çelişkiyi açık bir şekilde göstermiştir (Şenses, 2004, 6). Yine bu durum özgürlükçü ortamların tesis edilmesi adına birçok politika ve pratik geliştiren uluslar arası kurum ve güçlerin asıl amaçlarına ışık tutmaktadır.

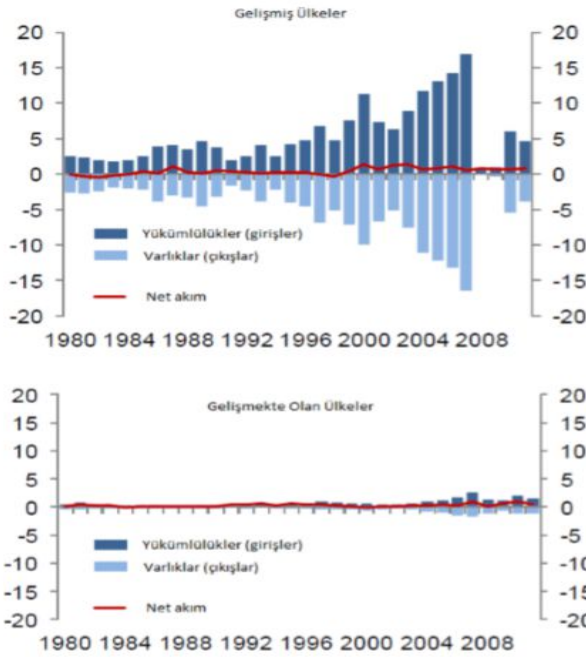
Dönemsel itibarıyla finansal hareketliliğin ivme kazandığı dönemde geliştirilen programlar ile 1980'lere gelindiğinde ülkelere değerli kağıt yatırımların girişlerinin olduğu görülmektedir. Bu serbesti, ekonomik hayatta yeni gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Farklı finansal piyasalarda farklı finans araçları ile yatırımlar yapılarak ortamın çeşitlendirildiği görülmüştür. Yabancı yatırımcılar dolayısıyla ortaya çıkan

bu gelişim ve değişimler, mevcut değerlerin fiyatlarında spekülâtif artışlara da neden olmakla kalmamış, nominal ve reel faiz oranlarında artışa neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler doğrudan yabancı yatırımlarının sanayileşmeden ziyade finansal yatırım araçları ile yapıldığını açık bir şekilde ortaya koymuştur (Deveci, 2016, 28). Böylece her ne kadar sermaye hareketleri gelişmekte olan ülkeye kısa vadede yüksek kazançlar getiriyor gibi görünse de uzun vadede istikrarsızlığı beraberinde getireceği için ülkenin kalkınma sürecini ve hamlelerini zorlaştırmıştır.

Parasal hareketlerin, kalkınma süreçlerini büyük ölçüde tamamlayan gelişmiş ülkelerden, yine kendileri tarafından gelişmekte olan ülkelere doğru serbestleşmesi ve sermayenin hareket güzergahının gelişmekte olan ülkelere doğru olması da işin çelişkili bir yanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Deveci, 2016, 29).

Aşağıdaki grafik incelendiğinde Gelişmiş ve Gelişmekte olan ülkeler nezdinde dolaşımdaki paranın Dünya GSYH içindeki payı görülebilecektir:

Kaynak : IMF, 2012:9 den aktaran Deveci, (2016:28)

Deveci (2016)'ya göre Grafik incelendiğinde Dünyadaki sermaye hareketlerinin Dünya GSYH'sı içerisindeki payının yer aldığı belirtilmektedir. Görüldüğü üzere 2008 yılına kadar gelinen sürede sermaye hareketleri, yaşanan mali kriz ile hayatın durması aşamasına gelmiştir. Kriz dönemlerinde her ne kadar gelişmekte olan ülkelerde sermaye hareketleri görülse de gelişmiş ülke ekonomilerindeki orana yetişemeyeceği açıktır. Netice itibariyle şu yorumu yapmak doğru olacaktır ki; gelişmekte olan ülkelerin genel olarak sermaye hareketlerinden aldığı pay gelişmiş ülkelere nispeten az görünse de, yurtiçi sermaye ile karşılaştırıldığında yabancı yatırımların ülkeye giren sermayenin çoğunluğunu oluşturduğu görülmektedir.

3. NEOLİBERALİZMİN KALKINMA BOYUTU

Küreselleşmenin kendisi ve kavramı ile ilgili günümüzde birçok tartışmalar yaşanmaktadır. Bir konunun dünya geneli tartışılması ile birlikte konunun ekonomik ve sosyal boyutları gibi birçok etken işin içerisine girmektedir. Bu süreçte birçok konu da globalleşen dünyadan etkilenerek nasibini almıştır. Tarihi geçmişe bakıldığında, teknolojinin de gelişmesiyle küçük bir köy haline gelen dünyada iktisadi olgular ve argümanlar da değişen şartlara göre farklılıklar göstermiştir.

Kalkınma kavramı da geçen bu zamanda ziyadesiyle tartışılmış, değişiklikler göstermiş ve süreçten etkilenmiştir. Geçen zamanda kalkınma adına yapılan program ve politikalar genellikle devlet eliyle yapılmış, devletin teşvik ve telkinleriyle başta stratejik alanlar olmak üzere birçok alanda ulusların gelişme katettikleri gözlenmektedir. Bu durum bize kalkınmanın yönlendirilebilir, idare edilebilir ve dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir.

Yeldan (2002), kalkınma mefhumunda yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesi amacıyla, uluslar arası arenada daha iyi bir konuma gelmek adına kalkınma için şu basamakları şart koştur.

- Büyümenin sürdürülebilir kılınması,
- Tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi,
- Teknolojik anlamda ilerleme kat'etme,
- Hayatın her alanında kurumsallaşma,
- Kaliteli yaşamın tesisi için iyileştirmeler yapılması.

Bu açıdan değerlendirildiğinde kalkınmanın spesifik bir açıdan değil de genel anlamda bir iyileşme olduğunu, bu gelişmenin toplumsal anlamda topyekün hissedildiği ve yaşanılması gerektiği anlaşılmaktadır. Gelişen ve değişen dünya toplumlarında olduğu gibi finansal sistemlerde de zaman zaman ihtiyaca binaen değişik politika ve pratiklerin geliştirildiği görülmektedir. Haliyle bu değişiklikler gerek yerel gerek uluslar arası toplumları da etkilemektedir. Bu durum insan hayatı ile ekonominin ve toplumların modern zamanda iç içe olmasının en doğal sonucudur.

Kalkınma dendiği zaman akıllara modern, son derece gelişmiş şehirleri bulunan bilim, sanayi ve teknolojiye hit olmuş ülkelerin sosyal gelişmişlik düzeyleri veya bu seviyelere ulaşmak için gayret eden ülkelerin çabaları gelmektedir.

Günümüzde uluslar arası mevcudiyet, az gelişmiş ülkelerin aleyhine işlemektedir. Bunun sebebi küresel güçlerin ve uluslar arası kuruluşların kalkınma politikaları ile yakından ilişkilidir. Geliştirilen politikalar her ne kadar ideolojik yaklaşımlar olarak görünmekte ise de dengesiz güç karşılaştırmasının bir nişanesi olarak bu ülkelerin seviyelerinin değişmemesine yönelik farklı yorumlamalar da getirebilmektedir. Kalkınmaya ilişkin yapılan yorumlamalarda buna sıkça rastlanılmaktadır (Şenses, 2004, 6).

Küreselleşme dalgaları ile birlikte dünyada birçok değişiklik meydana gelmiştir. Ne var ki küreselleşme yeni bir olgu da değildir. Her ne kadar son çeyrek yüzyılda neoliberal politikaların etkisi ile etkinliğini arttıran globalleşme dalgası önceleri de nispeten varlığını sürdüren bir gelişmeydi. Bahsi geçen neoliberal gelişmelerle hızını arttıran değişim sürecinin temelinde birçok faktör yatmaktadır. Dünya genelinde uluslar arası şirketlerin küresel güç kazanarak uzakları yakın etmeleri, sermaye birikimi ile güç kazanılması ve üretim faktörlerinin de çeşitlenmesi ile birlikte etki alanlarının genişlemesi ve bununla birlikte ve en önemlisi teknolojik ve bilişim gelişmelerinin yaşanması tüm bu gelişmelerin odağında yatan etmenler arasındadır (Arıcıoğlu, 2012, 37). Dolayısıyla sermayenin salt bir bölgeye ait olmaksızın uluslar arası serbestlik kimliğinin de olması ile birlikte gelişmeler ekonomik büyümeyi ve çok boyutlu kalkınma hamlelerinin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Kavram olarak incelendiğinde kalkınmanın kullanmaya başlandığı dönem ikinci Dünya savaşından sonraya denk gelmektedir. Devam eden çeyrek yüzyıllık zaman içerisinde ise globalleşme sürecinin durağanlığı uğradığı görülmektedir. Bunun sebepleri arasında iki tane sebep vardır (Şenses, 2004, 2):

- Birincisi, ikinci dünya harbini izleyen yılların sonra siyasal hürriyetlerine tam anlamıyla yeni kavuşan ülkelerin, ağırlıklı olarak neoliberal politikalara başvurmak yerine kendi iç dinamikleri ile sanayileşme ve toparlanma sürecine eğilmeleridir. Burada serbest piyasalar ile dünyaya bağlanmak yerine öncelikle iç piyasa ile toparlanmaya çalışmışlardır. Öte yandan sanayileşmiş ulusların da soğuk savaştan dolayı gelişmeyi büyük oranda durdurmuş olmalarıdır.
- İkincisi, siyasal anlamda bağımsızlıklarını yeni elde etmiş olan bu ülkelerin yabancı sermayenin yurt içine girmesi diğer bir ifadeyle yabancı bireylerden borçlanmaktan ziyade devletlerden borçlanmak suretiyle sermaye temin etmeyi stratejik olarak ön planda tutmuş ve doğrudan yabancı sermayeye uzak kalmaları dolayısıyla uluslar arası finans piyasalarına uzak kalmışlardır.

Öte yandan İkinci Dünya savaşı sonrasında savaşa giren devletlerde büyük yıkımlar meydana getirmiştir. O dönemde Amerika'nın savaşa giren diğer ülkelere kredi açabileceğini söylemesinin ardından Marshall planı olarak da bilinen kredi programları başlatılmış, ihtiyaç duyan ülkeler ABD'den kredi kullanmışlardır. Bu krediler savaşın kaybeden ülkelerinin hızlı bir şekilde yaralarını sarmasını sağlamıştır. Sonraki yıllarda az gelişmiş ülkelerin birçoğunun bağımsızlığına kavuşmasının ardından ve sonrasında SSCB nin yanında birçok sosyalist devletin de dünya siyasetinde ortaya çıkması iktisadi kalkınmanın başlangıcını oluşturmuştur (Şenses, 2003, 104). Bu anlamda bakıldığında gerek batı gerek doğu bloğu olsun

aralarındaki inatlaşma arttıkça, bahsi geçen ülkelerin dışında kalan ülkelerin daha çok dikkat çektiği ve dolayısıyla iktisadi kalkınmaya yönelik birçok çalışmanın bu dönemden sonra yapıldığı görülmektedir.

Piyasalarda meydana gelen başarısızlıkların temel sebebi olarak klasik liberalist politikaları gören Keynes, devletin piyasalara müdahalesinin olmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Ona göre sermaye sahiplerinin küresel ölçekte serbest hareket etmesi ile piyasa dengesinin kurulamayacağını, tam istihdam dengesinin ancak ve ancak devlet eliyle mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Keynes'in bu anlamdaki görüşleri gelişmekte olan ülkeler açısından kabul edilebilir olmuş, devlet otoritesinin gerekli olduğu görüşü ile birçok finansal ve toplumsal hamle devlet eliyle sağlanmaya çalışılmıştır (Arıcıoğlu, 2012:40). Bağımsızlıklarını sağlayan birçok ülkenin de kalkınma süreçlerinde bu programlara bağlı kalarak başarılı olmaları klasik liberal ekonomik akımın tek ve vazgeçilmez, her ekonomiye ve her şartta yegane başarı sağlayan politikalar bütünü olduğu söylenemez.

Buna göre, bilinen liberalizmin genel geçer ve evrensel bir ve tek ekol olması beklenemez. Dolayısıyla 70'lerin genel görüşü olan "az gelişmiş ülkelerin ekonomisi ileri ekonomilerden farklı olduğundan devlet müdahalesinin gerekli olduğu" inancı bunu destekler niteliktedir (Şen, 2005:326). Ancak Asya krizinin patlak vermesinden sonra Neoliberal iktisatçılar savundukları politikalarda ne kadar haklı olduklarını iddia etseler de bu iddia kalkınmada devletin rolünün olmadığı anlamına gelmemektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İnsanoğlunun yaşamı boyunca ihtiyacı olan her şeyin peşinde, ona ulaşmak üretmek adına birçok yöntem denemiş, birçok bedeller de ödemiştir. Gerek iktisadi gerek içtimai hayatta arzu edilen neticelere ulaşmış, bunu geliştirerek gelecek nesillere daha faydalı eserler bırakmak adına da gayret göstermiştir. Ne var ki her şey bu denli iyi niyetle ve ahlaki boyutlarda kalmamıştır. Gelişen dünyada salt çıkarlarını korumak, bunları büyütme isteyen gruplar, kitleler ve toplumlar da olmuştur. Çalışmamızda dünya finansal sistemlerinde yaşanan gelişmelerin bir kısmı hakkında gerek literatürde söylenenler gerekse elde edilen sentezler ifade edilmeye çalışılmıştır. Ortaya konulan birçok iktisadi görüşün temel amacı insanların refah seviyelerini yükseltmek olmuştur. Hayatı kolaylaştırmak adına yeni fikirler üreterek gelişmelere katkı sağlanılmaya çalışılmıştır.

Hayat standartlarının geliştirilmesi adına geliştirilen birçok yöntemde çeşitli nihai hedefler olmuştur. Bunlardan bir tanesi de kalkınmadır. Kalkınma, toplumların ekonomik, sosyal, siyasi, idari gibi sair meselelerde mesafe kat ederek her alanda gelişim göstermeleri sürecidir. Gerek bireysel anlamda gerek kolektif olarak yapılması gereken kalkınmaya engel olmak bir yana desteklenmesi olmalıdır. Kalkınmanın temini açısından tarihte iktisatçıların ya da uluslar arası ve küresel kuruluşların tespit, teşhis ve telkinleri ile uygulanmış birçok politika ve program vardır. Bunlardan bir tanesi de çalışmada incelenmeye çalışılan Neoliberal iktisat politikalarıdır.

Neoliberal iktisadi görüş, temelde finansal serbestinin ülkeler arası boyutta sermaye hareketliliğinin sağlanması, devletin piyasa içerisinde ve ekonomi hayatında etkisinin çok sınırlı olması gibi sair temel görüşleri olan bir doktrindir. Bu şekilde birçok fikir beyan edilmek suretiyle neoliberal politikalar uygulanmaya çalışılmıştır. Asıl amaç refah düzeyinin özel sektör eliyle ve sermayesi ile artırılmasıdır. Bu akıma benzer tarihsel süreçte ilk yansımaları görülmüş ise de özellikle 1929 büyük buhranından sonra Keynesyen iktisadi yaklaşımlar tüm dünyada karşılık bulmuştur. Devam eden süreçte hem büyük buhranın hem de bazı ülkelerin siyasi bağımsızlıklarını kazandıktan sonra ilk etapta iç dinamikleri ile gelişmeye yönelik sanayi hamlelerine girişmeleri ile kamu kesiminin iktisadi hayatta etkin bir rol oynadığına şahit olunmuştur. 1970 petrol şokunun ve Asya krizinin de etkisiyle devletin müdahaleci korumacı ekonomi yaklaşımına karşı sesler iyice yükselmiş ve farklı arayışlara girilmiştir.

Boratav (2019)'a göre "Sermayenin Karşı Saldırısı" olarak tanımladığı neoliberal görüş, burjuvazi ideolojisinin toplumun her kesimine ve özellikle ekonomik yaşantısına, bu sistemin alternatifinin olmadığı fikrini yerleştirerek özellikle sermaye sahiplerinin ve uluslar arası finans kuruluşları olan IMF ve Dünya Bankasının mimarlığında ve yoğun çabaları ile desteklemeleri sonucu 1980 lere gelindiğinde artık tüm dünyada karşılık bulmaya başlamıştır.

Ne var ki neoliberal politikalar her ne kadar finansal serbestinin sağlanarak özel mülkiyete dayalı refah düzeyinin artırılmasını savunuyor ise de bu serbestinin güç odaklarının mevcut güçlerini uluslar arası boyutlara ulaştırarak perçinleştireceği gerçeğini de gün yüzüne çıkarmaktadır. Nitekim, neoliberal görüş; piyasa şartlarında alınacak iktisat politikasına yönelik kararların, devlet otoritesininkinden daha etkili ve başarılı bir sonuç doğuracağını, bunun büyümede ve kalkınmada hissedilebilir düzeylere çıkacağını savunmuş ise de 80lerden sonra uygulanan neoliberal iktisat politikaları dünyada küresel bir ekonominin

meydana gelmesine neden olmuştur. Adını verdiği 80 sonrası dönemlerde neoliberal politikalara uygulanmasına rağmen dünya ekonomisinde meydana gelen birçok finansal kriz kalkınmanın önünde engel teşkil etmiştir (Deveci, 2016, 49).

Son yıllara gelindiğinde 2008 küresel finans krizinin de dahil olduğu 1980 sonrası dönemde serbestleştirilmenin ve özelleştirilmenin hüküm sürdüğü finansal sistemde meydana gelen birçok finansal krizin temel sebebi olarak neoliberal politikalar gösterilmektedir (Deveci, 2016:6). 2008 yılına gelindiğinde emperyalist konjonktür içerisinde patlak veren finansal kriz, nedenleri ve sonuçları itibariyle kapitalist sisteme, meşruiyetine ve vaat ettikleri toplum düşüncesine ağır bir darbe vurmuştur (Boratav, 2019:298). Pek tabii ki devletin piyasalara müdahalesinin olmayışının, piyasaların tamamen kuralsızlaştırılmasının da sonuçları olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle son yıllarda finansal krizlerin sıklıkla görülmesi, geniş halk kitlelerinde de uygulanan politikalara karşı tepkilere yol açmaktadır.

Sonuç itibariyle dünya üzerinde güçlü olanların ve benimsedikleri görüşlerin suni de olsa taraftar bulması ile yayılması ve yerleşmesinin karşısında, toplumsal menfaatlere aykırı ise de direnmek zor olacaktır. Ancak yerli iktisatçıların ve karar alıcıların dirayetli duruşları, her şeyden önce kendi toplum gerçekleri dikkate alınarak politika yapmaları ve buna uygun programları pratiğe dökmeleri gerekmektedir. Nitekim iktisadi faaliyetler için bir deney ortamı da bulunmamaktadır. Bu açıdan gerçek anlamda refaha ulaşmak ve toplumsal kalkınmanın sağlanması, geçmişte yaşanan tüm sıkıntılar analiz edilerek dışarıdan dayatılan suni ve geçici reçeteleri uygulamak yerine; ülkenin gerçeklerine uygun, özgün ve uygulanabilir modellerle, kendine has çözüm yolları tespit etmekten ve bunları pratiğe dökecek sağlam bir iradeye sahip olmaktan geçmektedir.

KAYNAKÇA

- Arcioğlu, E. (2012). Kalkınma Kavramına Küreselleşme Perspektifinden Bir Bakış. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2012, Cilt: 5, Sayı: 1, s. 36-53.
- Boratav, K. (2019). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2015*. Ankara: İmge Kitabevi
- Deveci, T. T., (2016). Ekonomik Krize Duyarlılık Açısından Neoliberal Politikalara Karşı Kalkınma Politikaları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s:7.
- İnanç, H. ve Demiryar, M. (2004). Siyasal Bir İdeoloji Olarak Neoliberalizm. *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 11, 163-184.
- İncekara, A. ve Mutlugün, C.B. (2016). Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları Sürecinde Gelir Bölüşümü ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Analizi. *International Conference On Eurasian Economies*, s:360
- Kazgan, G. (2000). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Öngen, T. (2003). *Küresel Kapitalizm ve Sermayenin Yeni Hegemonya Stratejileri*. Petrol-İş Dergisi, 40-51.
- Özdemir, S. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Öztürk, Ö. ve de Olivier, C. (2004). *Latin Amerika’da ‘Kalkınma’: Kapitalistleşme Deneyimlerine Tarihsel Bir Bakış*. 6. Bölüm, Dedeoğlu ve Subaşat (2004) içinde.
- Sallan Gül, S. (2004). *Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa! Yeni Liberalizm ve Muhafazakarlık Kısacasında Refah Devleti*. İstanbul: Etik Yayınları.
- Savaş, V.F. (1998). *İktisadın Tarihi*, 2. Bs., Avcıyol Basım-Yayın, İstanbul.
- Şen, Ali (2005). İktisadi Kalkınmada Devlet-Piyasa Nispi Rollerine İlişkin Tartışmalara “Washington-Sonrası Konsensüs” son noktayı koydu mu?. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6:2), s: 325-342.
- Şenses, F. (2003). *Gelişme İktisadi Ve İktisadi Gelişme- Nereden Nereye? Kalkınma İktisadi Yükselişi Ve Gerilemesi İçinde*. Der ve Yay. Haz. Fikret Şenses, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, F. (2004). Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi?. *ERC Working Paper in Economic*, 04/09, s:3
- Tiryaki, H.H. (2013). Teorik Ve Ampirik Açından Gelir Dağılımı Ve İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Çalışma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yeldan, E. (2002). Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeleri. *Praksis*, 7.
- Zafir, C. Z. (2009). Neoliberalizmin Minimal Devlet Yaklaşımına Bir Eleştiri. *Yönetim Bilimleri Dergisi / Journal of Administrative Sciences*, 7/2, s:69
- IMF, WEO, <http://www.imf.org>